

KAPALI ÇARŞI
BÜYÜK ÇARŞI VE BEDEŞTENLERİ

BAŞKANLIK KUTUPHANESİ
KONRA BELSE DOKÜMAN

2560 CEZAR, Mustafa. Die Lage des Basars in der türkischen Stadt des XIV.-XVI. Jahrhunderts und seine typischsten Formen. *Ars Turcica: Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst, München ... 1979*. Ed. K.Kreiser [u.a.] Munich: Editio Matis, 1987, pp.169-178

KAPALI ÇARŞI
- BÜYÜK ÇARŞI VE
BEDEŞTENLERİ

27 OCAK 1994

956.1141
GÜ.K

Gülersoy, Çelik

Kapalı çarşının romanı / by Çelik Gülersoy.-
Istanbul: İstanbul Kitaplığı Ltd., 1979.
74 p., 80 p. of plates: ill., a fold plan;
27 cm.
Bibliography: p. 70-74

1. History, Turkey - Istanbul 2. Istanbul

5820 I. Title

725.2109561
KA.

Kapalıçarşı= The covered bazaar= Le grand bazar.- Istanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1972.
51 p., 24 p. of plates (some col); 18 cm.-
(Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu)
Text in French, English and Turkish

1. Commercial Buildings, Stores - Turkey I.
Title: The covered bazaar II. Title: Le Grand Bazar III. (Series)

4519

956.1141
GÜ.S

Gülersoy, Çelik

Story of the Grand Bazaar / by Çelik Gülersoy.- Istanbul: The İstanbul Kitaplığı Ltd., 1980.
68 p., 80 p. of plates: ill., a fold plan;
27 cm.
Bibliography: p. 65-68

1. History, Turkey - Istanbul 2. Istanbul

5821 I. Title

~~KAPALI ÇARŞI~~
BÜYÜK ÇARŞI VE BEDEŞTENLERİ

19 TEMMUZ 1993

2560 CEZAR, Mustafa. Die Lage des Basars in der türkischen Stadt des XIV.-XVI. Jahrhunderts und seine typischsten Formen. *Ars Turcica: Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst, München ... 1979*. Ed. K.Kreiser [u.a.] Munich: Editio Maris, 1987, pp.169-178

KAPALI ÇARŞI
- BÜYÜK ÇARŞI VE
BEDEŞTENLERİ

Osmanlı İncisi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Etnoğrafya

ve Ekonomi Semineri, 9-10 Mayıs 2002, 2003 İstanbul s. 241-248

İSAM 9521

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İSTANBUL TİCARETİNİN MERKEZİ: KAPALIÇARŞI

*Gülberk BİLECİK HOŞ**

Konumu itibariyle çeşitli ticaret yollarının kesiştiği İstanbul, yüzyıllardan beri canlı bir ticaret hayatının merkezi durumundadır. Her devirde şehrin doğal limanı olan ve ticaretin yoğunlaştığı Haliç ve yamaçları, fetihten sonra da bu özelliğini devam ettirmiş, şehrin ana çarşısı için de yine bu bölge seçilmiştir.

Türk şehirlerinde asıl çarşı, yani ticaretin en yoğun ve hareketli bölümü, bedesten çevresinde toplanırdı. Önceleri bez satılmak üzere yapılan, sonraları antika ve değerli eşya satışına tahsis edilen bedestenler, üzerleri kubbelerle örtülü, dört tarafı demir kapılı, taştan ve muhafazalı yapılarıdır. İstanbul'un asıl çarşısı da, ticaretin en yoğun olduğu bölgede, Eski Saray'ın duvarının yanında, Fatih tarafından yaptırılan iki taş bedestenin çevresinde gelişmiştir. Camiye çevrilen Ayasofya'ya gelir sağlamak amacıyla yapılan bu iki bedesten, Kapalıçarşı'nın temelini oluşturmuşlardır (Resim 1).

İlk olarak inşa edilen ve çarşının ana çekirdeğini oluşturan yapı, İç Bedesten, Büyük Bedesten ve Cevahir Bedesteni olarak da anılan *Eski Bedesten*'dir. Yapıldığında Yeni Bedesten olarak adlandırılan yapı, Sandal Bedesteni'nin inşasından sonra Eski Bedesten ismini almış, Sandal Bedesteni ise Yeni Bedesten olarak anılmıştır.

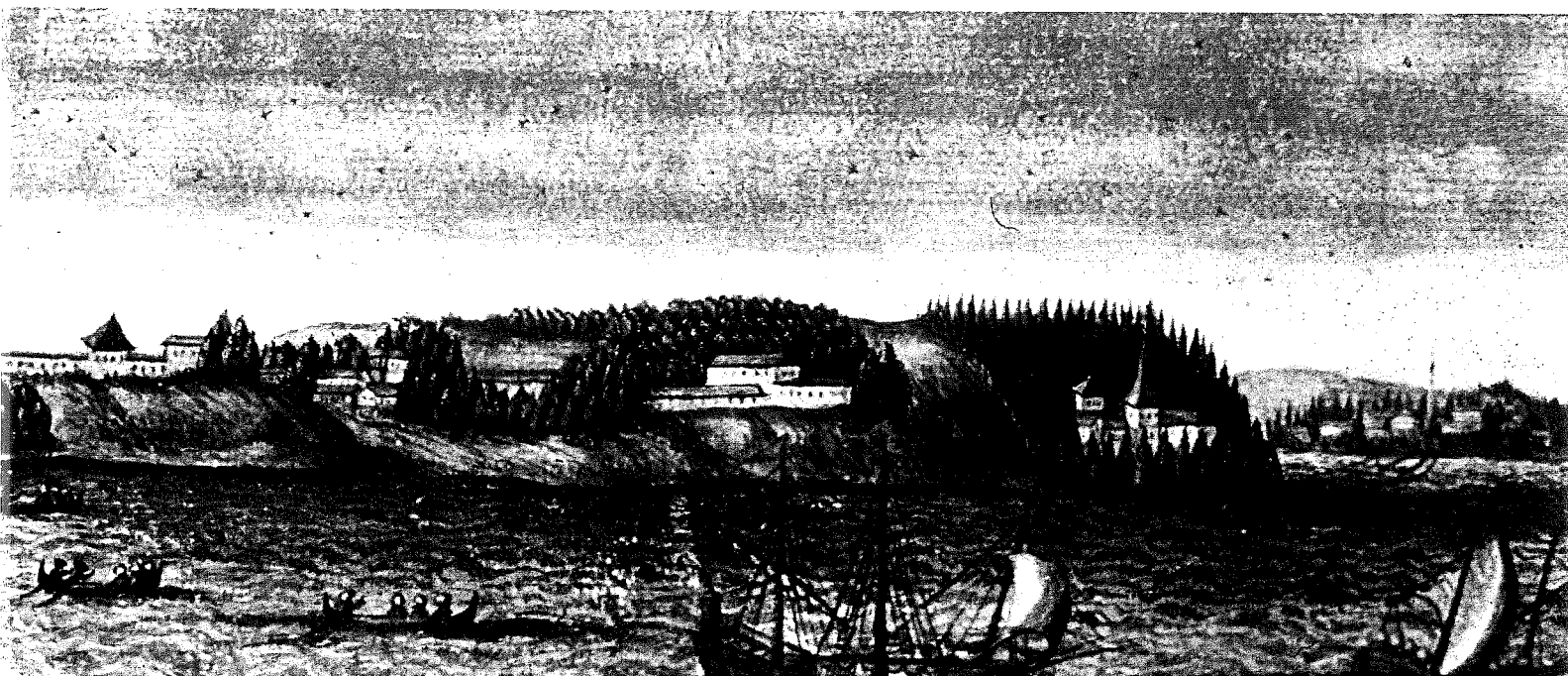
Bedestenin Kuyumcular Caddesi'ne açılan kapısı üzerindeki taş kartal arması yüzünden yapının Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılmadığı, aslında

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

Büyük çarşı, öteki çarşılar ve dükkânlar

Lubenau'ya göre dünyanın başka hiç bir yerinde İstanbul'da olduğu kadar çok pazar yoktu. Bedestenlerden başka bir çok özel pazar vardı. Birinde yalnız altın ve gümüş eşya satılırken, bir başkasında yalnızca eyerler ve koşum takımları, bir başkasında halılar ve bir diğesinde de değerli işlemeli örtüler bulunurdu. Kağıt, pirinç, fasulye, balık pazarları vardı. Kafkasyalı Gürcüler mücevherat, pahalı taşlar satarlardı. Omuzlarına degen yuvarlak halka küpe takan erkekler tüccar oldukları kadar savaşıydılar. Bir omuzlarında çanta, öteki omuzlarında yay, bellerinde bir kılıç taşırldı. Çok az konuşurlardı. Kendilerinden bir şey satın alanlar parayı avuçlarına saymalıydı (LUBENAU 178).

Kentin güzel binalarından ikisi Büyük ve Küçük Bedesten binalarıydı. Esirler ve daha bir çok değerli mal satılırdı. Büyük Bedesten tuğla kemerlerden yapılmıştı. Her zaman öylesine kalabalık olurdu ki içerde sı-

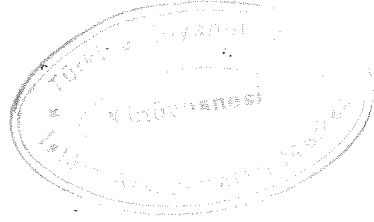

175224

KAPALIÇARŞI

(Terki) ?
(110330)

Önder Küçükerman | Kenan Mortan

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	175224
Tas. No:	956.141 KÜÇ.K

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI

İstanbul-2007

05 MAYIS 1995

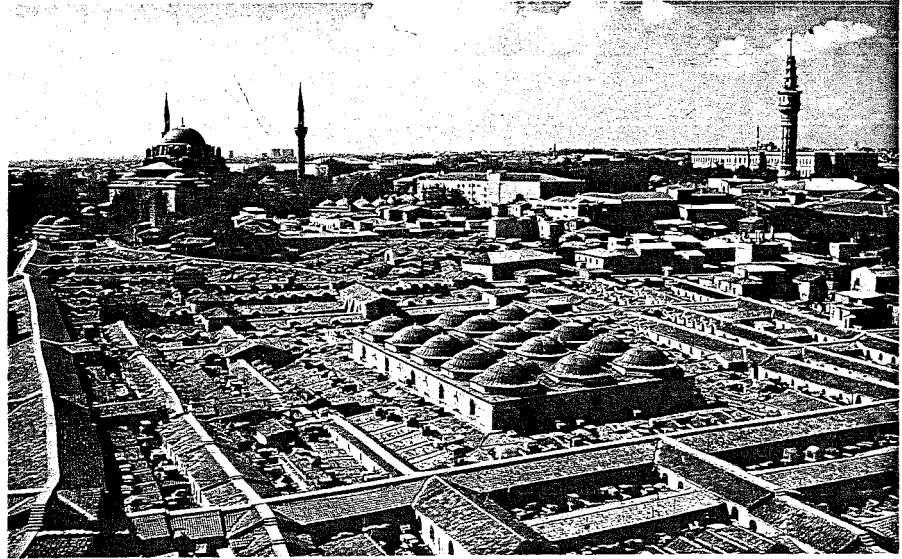
MATRAKCI NASHUH BEDESTENİ
KAPALIÇARŞI

KAPALI KUTU KAPALIÇARŞI

AHMET KAMIL GÖREN
SANAT TARİHÇİSİ

İ.Ü.Ed.Fak. Genel Sanat Tarihi Araştırma Görevlisi

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u almasından sonra imar hareketleriyle birlikte şehir büyük bir hızla yeni bir kimliğe bürünmeye başlamıştı. Bu imar hareketleri içinde ticaret hayatının önemli unsurlarından biri olan çarşılar da yer almaya başladı.⁽¹⁾ Beyazıt Meydanı civarındaki bölge tarih boyunca yoğun bir yerleşim yeri, kamu ve özel işyerlerinin bulunduğu bir merkez olarak sürekli ilgi merkezi olmuştur. Bu meydanın Bizans dönemindeki adının **Forum Theodosius** veya **Taurus** (Tauri) olduğu biliniyor.⁽²⁾ İstanbul'da bugünkü Kapalıçarşı'nın kapladığı alan, başlangıçta yer alan (bugün çarşının hemen hemen ortasında) **Cevahir Bedesteni** (Old Bazaar, Mücevher Bedesteni veya İç Bedesten ismiyle de anılır)⁽³⁾ ve çarşının doğu kenarında yer alan **Sandal Bedesteni**'nin (New Bazaar) etrafında ticaret alanının genişleyip dükkanların açılması ve zamanla bunların birleşip üstlerinin kapatılması sonucu oluştu. **Matrakçı Nashuh'un İstanbul minyatüründe** de bu plan şemasını görebiliriz.⁽⁴⁾ Türkçe'de kullanılan **çarşı**, **pazar**, **arasta**, **bedesten** sözcükleri Farsça kökenlidir. **Piyasa** ise İtalyanca'dır. Ayrıca İngilizce'de kullanılan market, bazaar sözcükleri de Türkçe içinde zaman zaman yer almaktadır. Tüm bu sözcükler arasında kullandığı ülkenin diline göre farklılıklar doğmaktadır. Örneğin Türkçe'de Farsça kökenli çarşı sözcüğü ile karşılanan yine Farsça **bazaar** sözcüğü; Türkçe'de şekil değiştirerek pazar sözcüğüne dönüşmüş ve özgün anlamından farklı olarak bir anlama dönüşmüştür. İngilizce'de kullanılan bazaar sözcüğü ise çarşı

anlamındadır. Yine İngilizce'de kullanılan market sözcüğü ise pazar, piyasa anlamına karşılık gelmektedir. Bütün bu görüşler ışığında adı geçen sözcüklerin, **Türkçe, İngilizce ve sanat sözlüklerinde yer aldığı biçimde** inceleyecek olursak: **Çarşı**: (Farsça), dükkanların bulunduğu alışveriş yeri; sözcük "cahar" (dört). "suk" (sokak) dört sokağın kesişme noktalarında yer alan eski İran çarşılarından kaynaklanmıştır. **Pazar**: (Farsça), satıcıların belirli günlerde mallarını satmak için sergiledikleri belirli geçici yer; **Arasta**: (Farsça), çarşılarda aynı işi yapan esnafın bulunduğu bölüm; üstü örtülü veya dükkanlarının önü saçaklı çarşılarla eskiden verilen isim; **Bedesten**: (Farsça), içinde değerli eşya alınıp satılan kapalıçarşı; **Piyasa**: (İtalyanca), satıcıların mal satmak için biraraya geldiği yer. pazar; **Market**: (İng.), pazar, çarşı. piyasa;

Bazaar: (İng.), pazar, çarşı. içinde çeşitli malların satıldığı çarşı, kermes. Görüldüğü gibi birbirine girmiş kavramlar içinde hangi sözcüğün hangi kavramı tam olarak karşıladığını kolayca açıklamak o kadar kolay değil.⁽⁵⁾ Bir başka tanıma göre de

Kapalıçarşı'nın Yukarıdan Görünüşü.

Kapalıçarşı'nın Planı (Yük. Mimar A.Koynulu)

26 ŞUBAT 1993

köylere özgü olmayıp, Kumçayı havzasındaki Manisa ve Doğanhisarı nahiyelerinin tüm köyleri için geçerlidir.

Ancak 18. yüzyıldan sonradır ki, bu bölgede yeni çiftliklerin kurulmasıyla Kumçayı havzası Manisa bölgesinin tarım ekonomisinde önemli yer tutmağa başlamıştır.

Tarih Dergisi, c. 52, 1979 İstanbul, s. 759-770
Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

İSTANBUL'UN KAPALI ÇARŞISI*

Feridun Akozan

İstanbul tarihî yarımadasının çok önemli yapılarından biri de Kapalı Çarşı'dır. Bugün Kapalı Çarşı diye adlandırdığımız ticaret bölgesi, eski ismi ile büyük çarşı (çarşuy-i kebir), Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u Bizanslılardan alması tarihinden başlayarak günümüze kadar kent yaşamı ile beraber ömrünü sürdürmüş canlı bir belgedir.

Ashnda, İstanbul'un tarihî yarımadası, büyük tarih değeri taşıyan bu kentin dikkatle korunması gerekli, en önemli bir bölgesidir. Bunun ardından da Boğaziçi, ikinci önemli bölge olarak karşımıza çıkar.

Rölöve ve Restorasyon kürsümüz uzun yıllardanberi tarihî yarımadaanın bu önemli bölgesini incelemeye koyulmuştur. Kanaatimize göre inceleme programı üç esaslı konu halinde kararlaştırılmıştır :

1. Tarihî yarımadaanın Bizans şehir dokusu üzerine gelmiş bulunan Osmanlı-Türk şehir dokusu ve oluşması.
2. Bu doku içinde büyük ticaret bölgesinin oluşması.
3. Ticaret bölgesinin merkezi olan büyük çarşının, İstanbul'un zaptından itibaren oluşması.

* Bu yazı Feridun Akozan, Halûk Sezgin ve P. İlgi Yüce tarafından hazırlanmıştır.

18 6 TEMMUZ 1984

299) Gülersoy, Çelik:

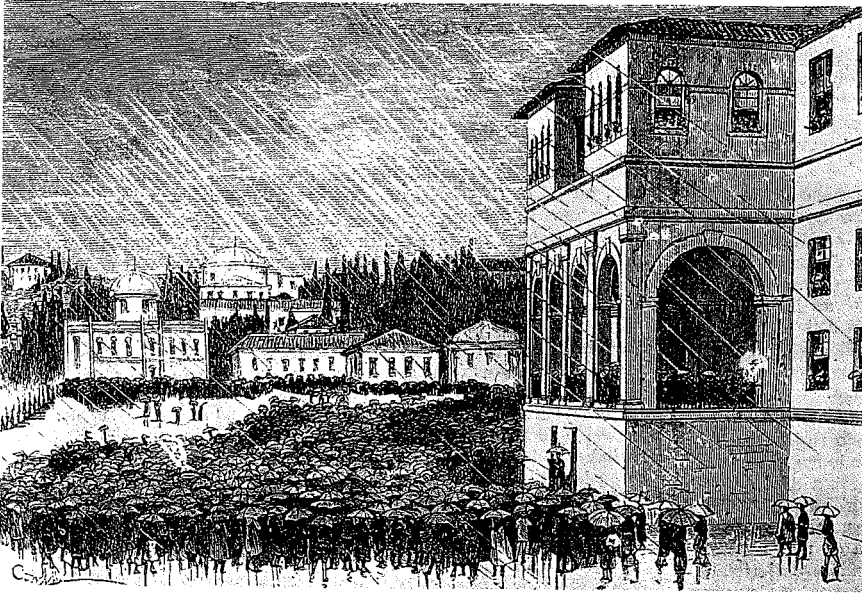
Kapalı Çarşının Romanı. İstanbul, İstanbul Kitaplığı, 1979. 74

S. : zahlr. Abb. + 1 Pl..

(İstanbul)

Sign.:63055

KANUNİESASİ KIRAATHANESİ 422

23 Aralık 1876'da Bâbü'l-i Mevâzîr'de Kanun-ı Esasi'nin ilan edildiğini izleyen kalabalık.
F. Muhtar Katircioğlu arşivi

rans ise Osmanlı isteklerine göre ufak tefek birkaç değişiklik istisna tutularak koşulların kabulü için Osmanlı hükümetine bir hafta süre verdi. Yanıtın olumsuz olması halinde temsilciler ve elçiler toplu halde İstanbul'u terk edeceklerdi. Lord Salisbury bu durumda Rusların savaş açacaklarını ve Osmanlı Devleti'nin sonunun geleceğini söyledi. Gerçekten de reformlarla Osmanlı Devleti'nin yaşayabileceği doğrultusundaki İngiliz görüşü artık yerini, ne kadar çabuk parçalanırsa o kadar iyi olur, yoksa şimde elde edebileceğimiz avantajları bir daha bulamayabiliriz, şeklinde ifade edilebilecek bir başka görüşe bırakmıştı. Ancak İngiliz desteğinin çekilmesine rağmen İstanbul'daki antiteslimiyetçi tutum etkisini sürdürdü ve konferans son oturumunu 20 Ocak 1877'de yaptıktan sonra dağıldı. Temsilciler ve elçiler kenti terk ettiler. Öte yandan II. Abdülhamid Midhat Paşa'yı yok etmeye karar vermişti. Konferans dağıldıktan sonra kendisini çağırarak 113. maddeye göre sadrazamlık mührünü elinden aldı ve İtalya'ya sürgün edilmek üzere İzzeddin Vapuru'na gönderdi. Yine de halkın tepkisinden korkarak vapuru bir süre bekletti ama herhangi bir tepki görmeyince hareket emri verdi. Midhat Paşa Kanun-ı Esasi'yi ilan eden topları gümbürdemeden 43 gün sonra sürgüne gidiyordu.

II. Abdülhamid oyunu hemen bozma için 20 Mart 1877'de Meclis-i Mebusan'ı açmak zorunda kaldı. 24 Nisan günü ise Rusya savaş ilan etti. Yeni meclisin 180 Müslüman ve 60 gayrimüslim üyesi, açıldıktan kısa bir süre sonra böylesi büyük bir olayla karşı karşıya geldiler. İki cepheye devam eden savaşlarda Osmanlı orduları Plevne gibi büyük savunma savaşlarına rağmen yenildiler ve Ruslar Yeşilköy'e kadar geldiler. 3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması(→) ile Osmanlı Devleti tarihindeki en ağır antlaşmalardan birisini imzaladı. Ancak Rusya'nın Balkanlar'daki

kesin hâkimiyetinden korkan Batılı devletler, müdahale ederek Berlin'de bir konferans topladılar ve antlaşmanın koşullarının değiştirilmesini sağladılar. Bu arada II. Abdülhamid meclisi dağıttı ve Kanun-ı Esasi'yi rafa kaldırdı.

Bibl. S. Akşin, "Siyasal Tarih", *Türkiye Tarihi 3-Osmanlı Devleti 1600-1908*, İst., 1988; I. Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İst., 1987; E. Kedourie, *England and the Middle East the Destruction of the Ottoman Empire*, Londra, 1987.

M. TANJU AKAD

KANUNİESASİ KIRAATHANESİ

Tepebaşı'nda Meşrutiyet Caddesi üzerinde bulunan eski bir kiraathane.

Kuruluşu 19. yy'ın sonlarına rastlayan kiraathanenin cephesi mermer oymalı ve art nouveau ahşap süslemeli bir dekora sahipti. 1893'te Café de la Paix adıyla faaliyet göstermekte olduğu biliniyor. 19. yy Paris kafelerine özenilerek inşa edilen, cephe ve iç bezemeleriyle de aynı özenmenin izlerini yansıtan binanın alt katındaki bu kahvehane II. Meşrutiyet'i (1908) izleyen yıllarda sahip ve ad değiştirmiş, La Constitution adıyla faaliyetine devam etmiştir. Ancak bu yeni adın Türkçesi olan "Kanuniesasi" halk arasında daha fazla yaygınlık kazanmış, Cumhuriyet döneminde kiraathane bu adı almıştır.

Kurulduğu dönemin kahvehane ve bilardo salonu özelliklerini taşıyan Kanuniesasi Kiraathanesi, müşterilerine diğer oyun araçları yanında kahve, çay ve nargile servisi de yapardı. İç mekân büyük ölçüde yan yana dizilmiş bilardo masalarına ayrılmış olduğundan, bilinen kahvehane-kiraathane düzeni burada yoktu. Masalar karşılıklı iki uzun duvarın önlerine sıralanmış, duvarlar ise aynalarla bezenmişti.

1980'li yılların başında kapanan kiraathanenin yerine Beyaz Saray adıyla bir gece kulübü açılmış, bu sırada binanın giri-

şindeki eski ahşap süslemeler sökülüp atılmış, mermer dekor ise gece kulübünün vitrin ve siperliği ile belli belirsiz bir duruma gelmiştir.

Bibl. Ç. Gülersoy, *Tepebaşı. Bir Meydan Savaşı*, İst., 1993, s. 110-111.

İSTANBUL

KAPALIÇARŞI

Nuruosmaniye ile Beyazıt arasındaki alanı kapsayan çarşı.

Yapılış Aşamaları

Bu kubbeli binalar ve kiremitle örtülü tonozlu caddeler, 250 yıllık bir bütünlük halindedir. Çarşının nüvesi, II. Mehmed (Fatih) (hđ 1451-1481) tarafından -camiye çevirdiği Ayasofya'ya bir gelir kaynağı olmak üzere- yaptırılan yan yana 2 taş bedesten ile kurulmuş, onları zamanla çevreleyen açık pazarlar, yine zamanla üstleri kiremitli tonozlu çatularla örtülerek, bir yollar ve galeriler manzumesi haline gelmiştir.

Anılan binalardan Cevahir Bedesteni adını taşıyanın kapısı üstündeki taştan bir kartal figürü, özellikle Hammer(→) gibi yabancı yazarlarda, binanın Bizans eseri olduğu kanısını uyandırmış, onlardan yayılan bu inanç, Osman Ergin, Celâl Esad Arseven ve M. Z. Pakalın gibi yerli yazarlara geçmiştir. Bir kuştan daha ciddi olan belgeler ise, çarşının ilk çekirdeğinin oluşturulan iki bedestenin, II. Mehmed'in eseri olduğunu yeter kesinlikle kanıtlamaktadır.

Önce, II. Mehmed'in kurduğu vakfın ana senedinin Arapça nüshasında, "Darü'l Bezzâziyeti Cedîdeti'l-mârifeti" ibaresi, binanın yeni bir yapı olduğunun açık kanıtıdır. II. Mehmed dönemi tarihçisi Tursun Bey, "515 Bezzâzistan ve çarşular ve bazar-gâhlar yaptılar" ifadesini kullanır. Bizanslı Kritovulos, "Sarayın kurbünde haricen surlarla takviye ve tahkim ve dahilen güzel ve şeffaf taşlarla tezyin edilmiş bir çarşu-i kebîr vücuda getirildi" der. Evliya Çelebi'nin yazdığı ise hem kesindir, hem de biraz daha ayrıntılıdır:

"Esnâf-ı Bedestân-ı Atîk, İstanbul'un izdiham ve güzide yerinde, Âl-i Osman hazîne-i azîmi bir bezzâzistândır ki, gûya Kal'a-i Kahkaha'dır. Cemî erbâb-ı seferin, vüzerâ ve âyanın malları buradadır ki, zemininde nice yüz demir kapılı mahzenleri vardır. Sene 857/1453 tarihinde Ebû'l-feth Sultan Mehmed Gazi' nin binasıdır ki, şeddâtî binâdır. Cânib-i erbaası taşrasında..."

İki bedesteni, bir Osmanlı (ve II. Mehmed dönemi) eseri olarak görme dikkati. Önce Alman sanat tarihçisi Gurlitt'e(→), sonra Ekrem Hakkı Ayverdi'ye(→) aittir. Ayverdi ayrıca, daha eski bir yapı olan Edirne Bedesteni ile mimari niteliklerin paralellliğini de ortaya koymuştur. Böylece kesinleşen bilgiler, belki Bizans'ın üstü açık bir pazarının yerine veya daha zayıf ihtimalle kapalı bir çarşının harabesi üstünde, II. Mehmed'in kendi döneminin üslubunda ve birkaç yıl ara ile 2 adet çarşı binası inşa ettirdiği, ayrıca yine bir dizi yapıların aksine, bu iki yapının baştan be-